

# Κοινωνική Προστασία Κοινωνική Ασφάλιση

Της Μαρίας Καρρά  
τ. Αντιδημάρχου

## Γενική Τοποθέτηση

Στην εισήγησή μου προσπάθησα ν' αντιμετωπίσω μερικές χαρακτηριστικές πλευρές του μεγάλου και πολύπλοκου προβλήματος «Κοινωνική Προστασία - Κοινωνική Ασφάλιση» με μια κριτική τοποθέτηση, που βασίζεται στην πολύχρονη θητεία μου στο γυναικείο και συνδικαλιστικό κίνημα.

Πιστεύω ότι ο διάλογος και ο αντίλογος θα είναι πολύ χρήσιμος για τη διαμόρφωση μιας σωστής, αντικειμενικής και δίκαιης στάσης για την αντιμετώπιση καίριων και ζωτικών για τις γυναίκες προβλημάτων.

Ο θεσμός της Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, έχει διαμορφωθεί μέσα στις ιδιόμορφες Ελληνικές συνθήκες και χαρακτηρίζεται από μεγάλες ανισότητες και διαφορές, που έχουν σαν συνέπεια τους προνομιούχους με διπλή και τριπλή ασφάλιση ή την έλλειψη κάθε ασφάλισης που αφορά κυρίως της γυναίκες.

Παρά τις ανισότητες, είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι η Κοινωνική Πολιτική λειτουργεί κυρίως υπέρ των πιο ασθενών κοινωνικά ομάδων, συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη και στην ανύψωση του βιοτικού επιπέδου και κυρίως στην αναδιανομή του Εθνικού Εισοδήματος.

Αν, συνεπώς, μπορεί να αποδειχθεί ότι η ομάδα των γυναικών για πολλούς και γνωστούς πια λόγους, είναι ασθενής κοινωνικά ομάδα, τότε είναι λογικό και δίκαιο να έχει μια αυξημένη προστασία και μιά διάκριση, μέχρις ότου να καταφέρει ν' αποκτήσει τις ίσες ευκαιρίες στην απασχόληση, στην εξέλιξη, στο εισόδημα, στα επαγγέλματα.

Το να λειτουργήσουν οι εξισώσεις και να καταργηθούν οι διακρίσεις, χωρίς νάχουν αλλάξει οι συνθήκες και οι όροι που τις επέβαλαν και χωρίς να μελετηθεί προσεκτικά η πραγματικότητα και τα στοιχεία, θάταν άδικη και άνιση σε βάρος των γυναικών μεταχείριση, που θα οδηγούσε στην επιχειρηματολογία του βολέματος, της επιστροφής στην κουζίνα, που ακούμε όλο και πιο πολύ από Δύση κι Ανατολή.

Για τη θέση της Ελληνίδας, υπάρχουν μερικά χαρακτηριστικά που φανερώνουν την πραγματικότητα:

- 1) Το ποσοστό των άμεσα ασφαλισμένων γυναικών στον μεγαλύτερο ασφαλιστικό οργανισμό, στο ΙΚΑ, το 1985 ήταν 29,40%: λιγότερο του 1/3 των ασφαλισμένων.
- 2) Το ποσοστό των «συμβοηθούσων στην οικογενειακή επιχείρηση και μη αμειβομένων» είναι περίπου το 1/2 του οικονομικά ενεργού γυναικείου πληθυσμού.
- 3) Ο μέσος γυναικείος μισθός είναι περίπου το 64% του ανδρικού.
- 4) Οι διευθυντικές θέσεις στον Δημόσιο τομέα ανώτατης βαθμίδας 1,98.
- 5) Οι γυναίκες στα κέντρα λήψης Αποφάσεων αποτελούν ποσοστό εξαιρετικά χαμηλό: Βουλή 3,3%, Δημ. Συμβούλια 7,1%, Κοινοτικά Συμβούλια 1,1%.
- 6) Είναι άγνωστος ο αριθμός των εργαζόμενων στο σπίτι με το κομμάτι - φασόν, και άγνωστος ο αριθμός των εποχιακά απασχολούμενων γυναικών.

Το πρώτο στοιχείο δείχνει ότι τα 2/3 και πλέον των γυναικών είναι έμμεσα ασφαλισμένες, συνεπώς έχουν την πιο χαμηλή νοσοκομειακή περίθαλψη και τις πιο χαμηλές συντάξεις, μαζί με το μεγάλο αριθμό των συμβοηθούσων, είναι οι δείκτες της **εξάρτησης** των γυναικών από τους άνδρες, άμεσα ασφαλισμένους και εργοδότες.

Ο μέσος γυναικείος μισθός, δείχνει σαφώς τη χαμηλή θέση των γυναικών στα επαγγέλματα, εξαιτίας της χαμηλής μόρφωσης, της μη ειδίκευσης και επιμόρφωσης.

Οι διευθυντικές θέσεις στον ιδιωτικό και Δημόσιο Τομέα δείχνουν τις προκαταλήψεις και τα εμπόδια στην εξέλιξη των γυναικών.

Η στασιμότητα στη συμμετοχή γυναικών στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων οφείλεται στην ανδροκρατούμενη δομή της κοινωνίας και κυρίως στην αντίσταση και αντίδραση των πολιτικών κομμάτων και στην παθητική, υπομονετική και υποταγμένη στάση των γυναικών και των πολιτικών γυναι-

κείων οργανώσεων.

Κι όμως έχουν ψηφισθεί πολλοί και σημαντικοί νόμοι για την εξίσωση των γυναικών. Αυτό το γεγονός δεν μπορεί, μόνο του, ν' αλλάξει τις δομές και την νοοτροπία, που δομήθηκαν επί αιώνες, μπόρεσε όμως να αδρανοποιήσει τις γυναίκες που περίμεναν να χαρούν τις νίκες τους.

Η ζωή έδειξε ότι χρειάζεται πολύς κόπος για να εφαρμοστεί στην πράξη η Ισότητα και ν' αλλάξουν οι αντιλήψεις. Κι αυτό είναι δουλειά των γυναικών που πρέπει να συντονίσουν τη δράση τους και να συνεχίσουν τον αγώνα τους από άλλα επίπεδα.

## Κοινωνική Πολιτική Κοινωνικές δαπάνες —ΕΟΚ

Η αντιμετώπιση του θέματος μπορεί να γίνει από πολλές, διαφορετικές οπτικές γωνίες, που θα μπορούσε να προτείνουν διάφορες λύσεις:

Τι προτείνουν οι γυναίκες Νομικοί και τι οι Γυναίκες Συνδικαλίστριες; Τι τα Συνδικάτα και τι το Γενικό Λογιστήριο και ο κ. Τσοβόλας; Τι λένε οι έμμεσα ασφαλισμένες και τι η ΕΟΚ; Τι λένε οι Γυναικείες οργανώσεις και τι το Ανδρικό Κατεστημένο που κυριαρχεί απόλυτα στην εξουσία, στα

Κόμματα;

Κι άραγε πόσος διάλογος έχει γίνει από κάθε αρχή, πριν πάρει αποφάσεις και πριν καταλήξει σε προσχέδια Νόμων; Κι ακόμα μήπως οι ηγεσίες των Κέντρων Λήψης Αποφάσεων, ακόμα κι αυτές των γυναικείων οργανώσεων, αποτελούνται από βασικά προνομιούχους; Μήπως αποτελούν μια ελίτ πολύ μακρινή από τη μεγάλη μάζα του μόχθου, της φτώχειας, της χαμηλής σύνταξης και της εξάρτησης; Μήπως; Κι ακό-

μα πόσα συνδικαλιστικά και πόσα γυναικεία στελέχη με μακρόχρονη πείρα πλαισιώνουν τη Γενική Γραμματεία Ισότητας;

Ας μην ξεχνάμε ότι υπάρχει στη χώρα μας μεγάλη αγωνιστική παράδοση που γέννησε πολλά στελέχη μέσα στους μακρόχρονους αγώνες και που διάφοροι λόγοι έχουν θέσει στο περιθώριο κάθε δράσης.

Διαβάζοντας μια ομιλία μου για την εργαζόμενη Μητέρα, στις 19-1-77, με συνομιλητές τον αξέχαστο Σάκη Καραγιώργα την Ρούλα Κακλαμανάκη και την Έλσα Χαρίτου, βρήκα ότι το 1975 το ποσοστό των Κοινωνικών Δαπανών της Ελλάδος ήταν 11,92% (χαμηλότερο κατά 7,57 από την Ιρλανδία). Το ποσοστό της Ελλάδας έχει αυξηθεί στον Προϋπολογισμό του 1988 σε 17,43 δηλαδή σε σχέση με το 1975 αυξήθηκε κατά 5,51% (αν τα στοιχεία μου είναι σωστά). Το ύψος των κοινωνικών δαπανών δείχνει την προτεραιότητα του Κράτους Πρόνοιας. Θα περιοριστεί το Κράτος Πρόνοιας, όπως γίνεται σε πολλές χώρες;

Η χώρα μας φυσικά δεν μπορεί ν' αρνηθεί τους καταναγκασμούς κάθε οικονομικής συνεργασίας και τις δεσμεύσεις που επιβάλλει η ΕΟΚ, αλλά οφείλει και η ΕΟΚ ν' αναγνωρίσει τις Ελληνικές συνθήκες και τις λαϊκές αντιδράσεις.

Δικαιούμαστε κάποτε να λέμε «όχι» για να μη λειτουργήσουν οι οδηγίες της ΕΟΚ σαν οδοστρωτήρας σε βάρος των Ελληνίδων Γυναικών. Και συνεπώς σε βάρος της Ελληνικής Οικογένειας.

Και ας θυμίσω ότι ο κ. Ντελόρ δήλωσε: Η εναρμόνιση σε κοινοτικό επίπεδο των προδιαγραφών στον τομέα της προστασίας των εργαζόμενων πρέπει να γίνει «παίρνοντας τον ανελκυστήρα προς τα πάνω» (Ελευθεροτυπία 3 Μαΐου 1988).

Συμφωνούμε απόλυτα και δεν γνωρίζουμε γιατί οι Ελληνίδες εργαζόμενες θα πρέπει να εξισωθούν προς τα κάτω, χάνοντας κεκτημένα, αν δεχτούμε ορισμένες οδηγίες της ΕΟΚ, όπως την 79/7 της 19-12-78 και την 86/378.

## Οι Ελληνικές Συνθήκες άλλοτε και τώρα.

Γιατί θεοπίσθησαν διακρίσεις υπέρ των γυναικών; Όχι βέβαια από φιλανθρωπία, αλλά γιατί ήταν τότε σαφέστατο ότι χιλιάδες γυναίκες έμπαιναν στο επάγγελμα, αλλά αναγκαζόντουσαν να φύγουν όταν παντρευόντουσαν ή μόλις αποκτούσαν παιδί. Αιτίες: η αντίληψη για το ρόλο της γυναίκας στο σπίτι, η ανυπαρξία παιδικών σταθμών και η έλλειψη κάθε κινήτρου για εξέλιξη-βελτίωση στο επάγγελμα.

Πριν το 1967, η συνδικαλιστρια Ειρήνη Γιαννακίδου, τότε Πρόεδρος του Συλλόγου Εμποροϋπαλλήλων, είχε φέρει στην ΣΕΕΓ στοιχεία από το Επικουρικό Ταμείο Εμποροϋπαλλήλων, που έδειχναν ότι η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών αποχωρούσε χωρίς σύνταξη, ενώ οι εισφορές τους στήριζαν το Ταμείο τους. Ήταν και είναι γνωστό πόσο πολλές γυναίκες εργα-

ζονται εμποροϋπάλληλοι. Ακόμα και σήμερα στο Επικουρικό τους μόνο 36% είναι συνταξιούχοι γυναίκες, μόνο 3.652 στους 10.143 συνταξιούχους.

Συνεπώς, οι εργαζόμενες αποτελούν μια ομάδα που χρειάστηκε κάποια ευνοϊκή μεταχείριση, για να μπορέσει να μετέχει κι αυτή στα ωφελήματα της εργασίας της, στα δικαιώματα κι όχι μόνο στις υποχρεώσεις.

Δυστυχώς σήμερα δεν υπάρχουν στοιχεία που να δείχνουν πώς προχώρησε μέσα στα χρόνια η συμμετοχή των γυναικών στην απασχόληση και πώς στην σύνταξη, σε ποιά αναλογία και σχέση με τους άνδρες. Πιστεύω ότι αν υπήρχαν οι αριθμοί, θα γινόταν φανερό πόσος μόχθος-ιδρώτας και αγωνία γυναικών έχει θεμελιώσει τα Ασφαλιστικά Ταμεία και ότι η Ασφάλιση και η Κοινωνία, χρωστά στις γυναίκες τις απλήρωτες εισφορές τους, ενώ ταυτόχρονα τους χρωστά την αφανή και απλήρωτη εργασία στο σπίτι, στα παιδιά και στο επάγγελμα τους της κοινωνικής λειτουργού, πλάι στους ηλικιωμένους, ανάπηρους, χρόνια ασθενείς, πριν υπάρξουν κοινωνικοί λειτουργοί.

Χιλιάδες εργαζόμενες γυναίκες έζησαν και δούλεψαν σε σκληρές συνθήκες, τόσο από έλλειψη ευκολιών στο σπίτι, νερό - αποχέτευση - ηλεκτρικό - τουαλέτα μέσα στο σπίτι, όσο και από την έλλειψη ελέγχου συνθηκών δουλειάς, εντατικοποίηση, ανθυγιεινές συνθήκες εργασίας και διάφορες απογορεύσεις.

Αυτές οι συνθήκες ήσαν χειρότερες στις ανώμαλες πολιτικά περιόδους. (Όσο επικρατούσαν συνθήκες ανελεύθερες π.χ. η απειλή της εξορίας για κάθε διαμαρτυρία ως και το 1963, φυλακές μέχρι την επιβολή Δικτατορίας, με άλλες φυλακές-εξορίες ως το 1974). Οι ανώμαλες αυτές συνθήκες προφανώς καθυστέρησαν και την εξέλιξη της Κοινωνικής Πολιτικής.

Δεν υπήρχε ουσιαστικά κοινωνική υπο-

δομή, έστω και με τη μορφή των βρεφονηπιακών σταθμών, που και όταν υπήρχαν, ήταν τέτοια η ποιότητα που δεν έστελναν οι γονείς τα παιδιά τους. Τα τελευταία χρόνια αυξήθηκε η δημιουργία παιδικών σταθμών και ΚΑΠΗ και προγραμματίζονται και άλλα που θα διευκολύνουν κυρίως την εργαζόμενη γυναίκα.

Στις αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης η εξέλιξη της κοινωνικής υποδομής είναι πολύ ουσιαστική και διευκολύνει ιδιαίτερα την εργαζόμενη. Εκτός από τους βρεφονηπιακούς σταθμούς, υπάρχουν σε ευρεία έκταση καντίνες ή εστιατόρια στους τόπους εργασίας, διάφορες μορφές φύλαξης παιδιών, λαϊκά ιατρεία και κοινωνικοί λειτουργοί στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, κέντρα κουλουράς κ.ά. αποκεντρωμένα στις γειτονιές.

Τέλος, θεωρώ ότι είναι μεγάλη ευθύνη μας σαν γυναικείες οργανώσεις γιατί δεν απαιτήσαμε να κρατούνται στοιχεία που να δείχνουν: άνδρες, γυναίκες σ' όλα τα επαγγέλματα, στην ασφάλιση, στη σύνταξη. Πόση να είναι άραγε η μέση σύνταξη των άμεσα ασφαλισμένων γυναικών και πόση των έμμεσα ασφαλισμένων σε σύγκριση με τις συντάξεις των ανδρών; Πόσοι άνδρες παίρνουν το επίδομα τέκνων, επίδομα πτυχίου, επίδομα πολυετίας, επίδομα βαθμού κλπ, κλπ. και πόσες γυναίκες; Πόσες γυναίκες έχουν δικαίωμα σε 1η θέση, όταν αρρωστήσουν και πόσοι άνδρες;

Η ανυπαρξία τέτοιων στοιχείων αποτελεί μιαν ακόμη συνωμοσία σε βάρος των γυναικών κι αυτή τη φορά για το αδικημα ευθύνονται οι γυναίκες που ασχολούνται με τα προβλήματα των γυναικών, όλες εμείς, ίσως με το ελαφρυντικό της άγνοιας της σημασίας αυτών των στοιχείων ή της λαθεμένης γνώμης ότι η ισότητα εξασφαλίστηκε, οπότε αυτά δεν θα χρειάζονται. Αλλά αυτό δεν είναι αλήθεια, τουλάχιστον όσον αφορά την Ισότητα στην καθημερινή ζωή, στην πράξη.

## Κάποια αλλαγή αντιλήψεων στο Γυναικείο Κίνημα

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερο το Γυναικείο Κίνημα βαθιναίει στον προβληματισμό και συνειδητοποιεί, λίγο, πολύ, μερικές απλές αλήθειες που αλλάζουν τα συνθήματά μας και τους στόχους μας.

Σ' αυτές τις αλλαγές, έχουν συντελέσει και κάποιες οδηγίες της ΕΟΚ, όπως αυτή που μίλούσε για τη «συμμετρική» έναντι των παιδιών και των οικογενειακών βαρών, οικογένεια. Σήμερα όλο και περισσότερες γυναίκες και αρκετοί νέοι άνδρες, πιστεύουν στην ανάγκη της **ισότητας των ρόλων**, στην οικογένεια, στον καταμερισμό της δουλειάς μέσα στο σπίτι. Έτσι το σύνθημά μας, να φορτωνόμαστε όπως λέγαμε, τον τριπλό μας ρόλο, ή έστω τον διπλό, πρέπει να δώσει τη θέση του σ' ένα νέο σύνθημα για την ισότητα ευθυνών που

πρέπει να ξεκινά μέσα από το σπίτι ανάμεσα στους συζύγους, μέσα από την ανατροφή αγοριού-κοριτσιού, και την ανάγκη κοινωνικής υποδομής. Άλλη αλλαγή είναι η μετατόπιση του συνθήματος «η Μητρότητα Κοινωνικό Λειτουργήμα στο η «Ανατροφή των παιδιών Κοινωνικό Λειτουργήμα».

Και μια άλλη αλλαγή είναι η αντίληψη που δεν διεκδικεί προνόμια χωρίς τέλος, που δυσκολεύουν την εξέλιξη της εργαζόμενης, δυσκολεύουν την πρόσβασή της στην απασχόληση και επομένως την απομακρύνουν από την ασφαλιστική κάλυψη και την συνταξιοδότηση.

Ακόμα τα στοιχεία δείχνουν ότι οι γυναίκες στην πλειοψηφία τους, δεν είναι πια προσωρινά εργαζόμενες, όλο και πιο πολύ ξεπερνούν τις δυσκολίες και κατακτούν τη

μονιμότητα. Αυτό δείχνουν τα στοιχεία του ΙΚΑ:

Σε ποσοστό ασφαλισμένων γυναικών 29,40%, το 1985 βγήκαν στη σύνταξη γυ-

ναίκες 29,49%.

Αυτές οι αλλαγές δείχνουν τη θετική επίδραση του φεμινιστικού κινήματος, για αυτοκαθορισμό της γυναίκας, για απαλλα-

γή της από την εξάρτηση, για την αξιοπρέπεια, την αυτοπεποίθηση, και το δικαίωμά της ν' αποφασίζει ελεύθερα για τη ζωή της.

## Προστασία της Μητρότητας

Θέματα προστασίας της Μητρότητας ορίζουν οι οδηγίες 76/207, η 86/613 της ΕΟΚ και τα άρθρα 4 και 11 της Διεθνούς Σύμβασης του ΟΗΕ.

Στην Ελλάδα έχουν κυρωθεί πολλές Διεθνείς Συμβάσεις και έχουν ψηφισθεί διάφορα θετικά μέτρα.

Το πρόβλημα που τίθεται είναι πόσο ελέγχεται η εφαρμογή της Νομοθεσίας και πόσο διεκδικείται από τους ενδιαφερόμενους, τα συνδικάτα και την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Με το Νόμο 1302/82 που κύρωσε την 103 Διεθνή Σύμβαση ρυθμίζονται οι άδειες Μητρότητας που είναι 49 μέρες πριν και 49 μετά τον τοκετό στον ιδιωτικό τομέα και 4 μήνες στον Δημόσιο. Επίσης κατοχυρώνεται το δικαίωμα αποδοχών κατά την άδεια, το δικαίωμα ώρας θηλασμού ή μειωμένου ωραρίου.

Με το νόμο 1414/84 και 1483/84 απαγορεύεται η απόλυση εγκύου.

Με το άρθρο 12 του Νόμου 1483/84 υποχρεώνονται οι επιχειρήσεις με πάνω από 300 άτομα να εγκαταστήσουν βρεφονηπιακό σταθμό.

Με τον ίδιο νόμο 1483/84 κατοχυρώνε-

ται: η γονική άδεια για ανατροφή του παιδιού έως 3 μήνες για κάθε γονέα μέχρις ότου το παιδί συμπληρώσει την ηλικία 2 1/2 ετών.\*

Η άδεια ασθενείας προστατευομένων μελών 6 μέρες το χρόνο για το 1ο παιδί.

Άδεια επίσκεψης στο σχολείο 4 μέρες το χρόνο.

Με το Νόμο 1541/85 καθιερώθηκε επίδομα μητρότητας στην αγρότισσα (τοκετού και λοχείας).

Με το νόμο 1576/85 κυρώθηκε η 156/81 Δ. Συμβ. που αποσκοπεί στην ενσωμάτωση στο εργατικό δυναμικό των εργαζομένων με οικογεν. υποχρεώσεις και την ξανα-απασχόληση μετά την απουσία τους.

Όλες αυτές οι ρυθμίσεις είναι εξαιρετικά θετικές για την εργαζόμενη.

Σημειώνουμε όμως ότι στη χώρα μας με τις πολλές μικρές επιχειρήσεις, πόσες υποχρεώνονται για εγκατάσταση βρεφονηπιακών σταθμών; Κι ακόμα πόσο ελέγχεται από τα συνδικάτα και την Τοπική Αυτοδιοίκηση η εφαρμογή του Νόμου;

Η εφαρμογή της άδειας θηλασμού πόσο τηρείται και πώς στις επιχειρήσεις π.χ. που

μεταφέρουν ορισμένη ώρα το προσωπικό τους;

Ιδιαίτερα σημειώνουμε τη θετική απήχηση από την γονική άδεια των 3 μηνών, την κατοχύρωση των δικαιωμάτων της άγαμης μητέρας και των παιδιών της και της γονικής άδειας 6 μηνών.

Το 1985 το 63,1% των εργαζομένων γυναικών είναι έγγαμες και 36,9% άγαμες, διαζευγμένες ή χήρες (ΕΣΥΕ-Εκθ. ΟΗΕ).

Η ανάγκη προσαρμογής των ωρών εργασίας στις ανάγκες της οικογένειας και του σχολείου είναι ανοικτό για λύση πρόβλημα.

Επίσης η δημιουργία εθνικού λογαριασμού για να πληρώνονται τα επιδόματα μητρότητας θα διευκόλυνε τις εργαζόμενες ώστε να μην επιβαρύνονται οι εργοδότες.

Στις εφημερίδες της 7 Μαΐου 1988 δημοσιεύθηκε η είδηση ότι επεκτείνονται οι διατάξεις του Ν. 1483/84 στους Υπαλλήλους Δημοσίου, Ν.Π.Δ.Δ. και των Ο.Τ.Α.

Σημειώνω ότι εκτός των ευεργετημάτων που αναφέραμε για τον ιδιωτικό Τομέα δημιουργείται η υποχρέωση πρόβλεψης για βρεφονηπιακό σταθμό στις περιπτώσεις ανέγερσης κτιρίων Δημ. Υπηρεσιών, Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α.

## Κοινωνική Προστασία

Μετά το 1982 η Κυβέρνηση με εισήγηση της Γενικής Γραμματείας Ισότητας έχει ρυθμίσει ορισμένα θέματα που αποτελούσαν για δεκαετίες αιτήματα αγώνων των γυναικών.

Μέσα σ' αυτά είναι η τροποποίηση του Νόμου 1846/51 που επιτρέπει την ασφάλιση των «συμβοηθούτων στην οικογενειακή επιχείρηση».

Η πραγματοποίηση στη ζωή αυτής της ρύθμισης θα υπάρξει στο βαθμό που έχει αλλάξει το γενικό κλίμα για τα δικαιώματα των γυναικών και στο βαθμό που οι ίδιες οι ενδιαφερόμενες το διεκδικήσουν.

Η συμπάρσταση των αγροτικών Συνεταιρισμών, των γυναικείων οργανώσεων και της Τοπ. Αυτ./σης θα μπορούσε να γίνει αποφασιστική και να συμβάλει τόσο στην ενημέρωση, πληροφόρηση των συμβοηθούτων, όσο και στη διεκδίκηση της εφαρμογής.

Θετική ρύθμιση είναι η παροχή πλήρους και αυτοτελούς σύνταξης στην αγρότισσα με το Νόμο 1287/83.

Με το Νόμο 1414/84 τροποποιήθηκε ο

Νόμος που απαγόρευε στις γυναίκες ορισμένες εργασίες και εξισώθηκε η διαφορετική ηλικία άνδρα-γυναίκας για ορισμένες εργασίες και σε μερικές κατηγορίες, προς τα κάτω. (Στην ηλικία 16 ετών).

Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι πολλές παρόμοιες απαγορεύσεις είχαν ατονήσει αλλά η ισχύς τους έδινε στους εργοδότες τη δυνατότητα να τις παραβιάζουν, παραβιάζοντας και τα ασφαλιστικά δικαιώματα και αυξάνοντας έτσι τα κέρδη τους.

Με την ευκαιρία αναφέρω ότι ισχύουν, αλλά αποτελούν αντικείμενο συζητήσεων παρόμοιες Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας όπως η 45/37 -Νόμος 30/31-10-55 για την απασχόληση γυναικών Νόμος 30/31-10-55 που απαγορεύει τη νυχτερινή εργασία στις γυναίκες. Είναι από χρόνια γνωστό πόσες γυναίκες εργάζονται νυκτερινή βάρδια.

Θετική ρύθμιση αποτελεί ο Νόμος 1469/84 σχετικά με το δικαίωμα ασφάλισης του ανασφάλιστου διαζευγμένου συζύγου, που τώρα μπορεί, κάτω από προϋποθέσεις, να συνεχίσει την ασφάλιση που είχε προ του διαζυγίου.

Άλλη θετική ρύθμιση που αφορά μεγάλο και άγνωστο αριθμό, γυναικών κυρίως, είναι ο Νόμος 1539/85 άρθρο 49 που δίνει δικαίωμα ασφάλισης για τη δουλειά στο σπίτι με το κομμάτι, φασόν, από τους εργοδότες (ραπτεργάτριες).

Κι εδώ η εφαρμογή του Νόμου είναι αρκετά δύσκολη, γιατί αντιμετωπίζει την έμμεση, αλλά σαφή απειλή του εργοδότη, που έχει συνηθίσει στην εκμετάλλευση χωρίς όριο αμοιβής και χωρίς ασφάλιση του εφεδρικού στρατού ανέργων: των γυναικών. Οι γυναίκες αυτές δουλεύουν εντατικά και φυσικά χωρίς ωράριο μ' αποτέλεσμα προβλήματα υγείας.

Η θετική πάντως δυνατότητα του Νόμου 1539/85 θα λειτουργήσει στο βαθμό συνειδητοποίησης των γυναικών και επιμονής τους στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους με τη συμπάρσταση των συνδικάτων και της Τ.Α. που θα μπορούσε να βοηθήσει αποφασιστικά, αφού οι γυναίκες φασονίστριες είναι σκορπισμένες σ' όλες τις γειτονιές-συνοικίες.

## Σύνταξη - Όριο ηλικίας Επιδόματα

Όσο περνούν τα χρόνια ριζώνει και στη χώρα μας η ασφαλιστική συνείδηση. Υπάρχουν όμως ακόμα πολλές γυναίκες και άνδρες που υποχώρησαν στον εργοδοτικό εκβιασμό και έμειναν ανασφάλιστοι.

Το μίνιμουμ των ενσήμων για σύνταξη γήρατος είναι 4050 ημερομίσθια για άνδρες και γυναίκες και ηλικία 65 έτη για τους άνδρες, ηλικία 60 έτη για τις γυναίκες.

Για πλήρη σύνταξη: 10.000 ημερομίσθια και ηλικία 62 ετών για τους άνδρες, ηλικία 57 ετών για τις γυναίκες.

Για την 35ετία είναι 10.500 ημερομίσθια και ηλικία 58 ετών, δηλαδή 2 χρόνια νωρίτερα από την ηλικία των 57 ετών, που δικαιούνται για πλήρη σύνταξη.

Είναι ελάχιστες περιπτώσεις που έχουν ανήλικο και κάνουν χρήση της μητρότητας στα 55 χρόνια.

Τα λίγα στοιχεία που μόρεσα να συγκεντρώσω, δείχνουν ότι οι μισθωτές δεν εγκαταλείπουν τη δουλειά τους, όπως άλλοτε, φτάνουν στη σύνταξη περίπου 5% λιγότερες απ' όσες απασχολούνται. Συγκεκριμένα οι άμεσα ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ είναι:

άνδρες ποσοστό 70,60%, γυναίκες 29,40%.  
Το 1985 βγήκαν σε σύνταξη 43.424 άτομα

άνδρες 30.620 ποσοστό 70,51%.  
γυναίκες 12.804 ποσοστό 29,49%

Το 1985 το ποσοστό απασχόλ. ανδρών ήταν 65,5%, το ποσοστό απασχόλ. γυναικών ήταν 34,5%.

Παρατηρούμε εδώ ότι φτάνουν στη σύνταξη οι άνδρες σε ποσοστό 5% πάνω απ' τους απασχολούμενους, οι γυναίκες σε ποσοστό 5% κάτω απ' τις απασχολούμενες.

Ίσως αυτό σημαίνει ότι οι γυναίκες σίγουρα ασφαλιζονται και συνταξιοδοτούνται λιγότερες απ' όσες εργάζονται.

Επίσης να σημειώσουμε ότι το 1970 το ποσοστό των συνταξιοδοτούμενων ανδρών ήταν 73,61% και το ποσοστό των συνταξιοδοτούμενων γυναικών ήταν 26,39%.

Συνεπώς, αργά αλλά σταθερά, ανεβαίνει το ποσοστό των γυναικών που φτάνουν στη σύνταξη, αφού στο ΙΚΑ το 1985 συ-

νταξιοδοτήθηκαν κατά 3,10% περισσότερες από το 1970.

Άλλο στοιχείο είναι του Επικουρικού των Εμποροπαλλήλων: στους 10.143 συνταξιούχους οι γυναίκες είναι 3.652 ποσοστό 36% και οι άνδρες 6.348, ποσοστό 64%.

Το ποσοστό των γυναικών που συνταξιοδοτούνται είναι χαμηλό σε σχέση με τις απασχολούμενες στον κλάδο.

Στον κλάδο της Σύνταξης υπάρχουν μεγάλες διαφορές και ανισότητες. Εδώ είναι φανερό ότι χρειάζεται κάποιος εκσυγχρονισμός και κάποια έξυγιανση που θα ξεκινήσει για τους νέους ασφαλισμένους, χωρίς να θίγει κεκτημένα δικαιώματα και χωρίς να συνεχίσει το καθεστώς κάποιων υπερπρονομιών που έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στους υπόλοιπους ασφαλισμένους.

Και πρώτα-πρώτα το επίμαχο ζήτημα χρόνου ηλικίας για συνταξιοδότηση ανδρών στα 65 έτη, γυναικών στα 60. Δεν είναι δυνατόν να καταργηθούν οι διατάξεις που καθορίζουν αυτά τα όρια δεδομένου ότι δεν είναι δυνατόν η Ελλάδα να αυξήσει το όριο των γυναικών για τους πολλούς λόγους δυσμενών συνθηκών που έχουμε αναπτύξει αλλά και γιατί μια τέτοια ρύθμιση θα ήταν αντίθετη με το άρθρο 4, της Διεθνούς Σύμβασης του Ο.Η.Ε. που καθορίζεται ότι «...δεν θεωρείται σαν πράξη διακρίσεως όπως καθορίζεται στην παρούσα Σύμβαση η υιοθέτηση ειδικών πρόσκαιρων μέτρων που αποσκοπούν στην επίσπευση της εγκαθιδρύσεως μιας πραγματικής ισότητας...»

Ας ελπίσουμε ότι οι νέες γυναίκες θα ζήσουν τις ευκαιρίες της πραγματικής ισότητας και ότι τα μέτρα για την ισότητα δεν θα πλήξουν αυτές που έχουν ακριβά υποστεί και πληρώσει τις συνέπειες της ανισότητας και άδικης μεταχείρισης.

Αγγίζοντας με συναίσθηση ευθύνης τα καυτά αυτά θέματα πρέπει να δεχθούμε ότι δεν είναι δυνατόν να εξακολουθήσουν τα προνόμια μερικών κλάδων στους οποίους οι κόρες έχουν δικαίωμα στη σύνταξη των γονιών τους σ' όλη τους τη ζωή, αν μείνουν ανύπανδρες ή αν είναι χωρισμένες. Αυτή η μεταχείριση οδηγεί στην άρνηση συμμετοχής στο επάγγελμα, οδηγεί στον παρασιτισμό και στην εξάρτηση.

Φυσικά για όσες αυτό το προνόμιο υ-

πήρξε, δεν μπορεί ξαφνικά να καταργηθεί χωρίς ίσως τραγικές συνέπειες γι' αυτές που έτσι ρύθμισαν τη ζωή τους και δεν έχουν πια δυνατότητα ν' αλλάξουν τρόπο ζωής.

Ίσως είναι καιρός να γίνουν γνωστές οι θετικές επιπτώσεις της Ισότητας για τους άνδρες που πιστεύουν ότι όλα είναι προνόμια των γυναικών.

Ασφαλώς οι γυναίκες συμφωνούν στην εξίσωση των δικαιωμάτων του επιζώντος συζύγου και στο δικαίωμα να παίρνει τη σύνταξη της θανούσας συζύγου. Επίσης το δικαίωμά του, στο εφ' άπαξ της θανούσας, στο δικαίωμα των αγοριών, όπως ήταν το δικαίωμα των κοριτσιών, να κληρονομήσουν τη σύνταξη των γονέων ως την ενηλικίωσή τους και αν συνεχίζουν σπουδές ως το 25ο έτος ηλικίας τους.

Αυτά δεν θίγουν κανένα δικαίωμα, αλλά είναι ζητήματα δυνατότητας των Ασφαλιστικών ταμείων στα οποία πάντως έχουν καταβάλει οι γυναίκες τις εισφορές τους.

Υπάρχουν μια σειρά προτάσεις που έκανε το 1ο Συνέδριο Συνταξιούχων και Ηλικιωμένων που έγινε 24-25 Μαΐου 1985 στην Αθήνα, μεταξύ αυτών είναι και μερικές που αποβλέπουν στην μείωση της εξάρτησης της γυναίκας, όπως:

Για τις έμμεσα ασφαλισμένες να δικαιούνται αυτοτελώς ένα ποσοστό της σύνταξης, εφ' όσον ο σύζυγος δεν θέλει να το εκχωρήσει.

Τα λίγα ένσημα γυναικών ή ανδρών να εξασφαλίζουν μια μικρή σύνταξη ή να συμπληρώνουν τα ένσημα του ή της συζύγου.

Να μη γίνεται περικοπή της σύνταξης του συζύγου στη χήρα ή ν' αυξηθεί το ποσοστό και να δίνεται η Α.Τ.Α.

Η σύνταξη με 2.700 ένσημα να δίνεται στη γυναίκα στα 60 χρόνια της, να εξαγοράζεται με δόσεις που θα κρατούνται από την σύνταξη. (Αλλιώς δεν είναι δυνατόν να εξαγορασθεί).

Όπως είναι γνωστό οι συνταξιούχοι είναι μια ασθενής κοινωνική ομάδα, αλλά οι γυναίκες συνταξιούχοι είναι οι παρίες της φτώχειας και γι' αυτό αναγκάζονται να ζουν πλήρως εξαρτημένες από συγγενικά πρόσωπα. Συνεπώς η αντιμετώπισή τους πρέπει να γίνει με ανάλογη ααισθησία και υπευθυνότητα.

## Μερικές διαπιστώσεις - Προτάσεις

Θα ήθελα να τονίσω ότι διαπιστώνεται καθημερινά μια μεγάλη αντίδραση και δυσανεμία σε βάρος των κατακτήσεων των γυναικών. Αυτή η αντίδραση δημιουργεί μια ρεβανσιστική-αντιφεμινιστική τάση που επηρεάζει το κλίμα κατά της Ισότητας. Το κλίμα αυτό είναι διάχυτο και φτάνει φυσικά

και μέσα στο σπίτι, στην οικογένεια, λειτουργεί κατά των δικαιωμάτων της γυναίκας.

Η εντύπωση που δημιουργήθηκε είναι πολύ μακριά από την πραγματικότητα. Οι γυναίκες κέρδισαν μερικά ανθρώπινα δικαιώματα, έχασαν μερικά «προνόμια» αλλά

δεν έχει μετρηθεί τι κέρδισαν οι άνδρες από τις ρυθμίσεις, σαν άτομα και σαν οικογένεια, τι κέρδισαν ακόμα οι άνδρες έχοντας πλάι τους ένα σύντροφο ισότιμο κι όχι έναν υπήκοο, ή έναν υποταχτικό. Τι κερδίζουν τα παιδιά, οι αυριανοί πολίτες, έχοντας μια μητέρα με οντότητα, με αυτο-

τέλεια, με δικαιώματα.

Κι ακόμα δεν είναι γνωστό πόσα από τα δικαιώματα που δόθηκαν με Νόμους, δεν εφαρμόζονται στη ζωή, δεν είναι γνωστά, δεν έγιναν πραγματικότητα. Αιτία αυτής της κατάστασης είναι ότι κάθε αλλαγή έπρεπε να συνοδεύεται, όχι από σιωπή και μυστήριο, αλλά από μια πλατειά καμπάνια προβολής της ανάγκης για δικαιοσύνη και της δυσμενούς θέσης της γυναίκας στη μόρφωση, στην ειδικευση, στην αμοιβή, στην εξέλιξη, στους διπλούς ρόλους.

Επισημαίνω ότι κάτω απ' αυτές τις συνθήκες ο γυναικείος κινδυνεύουν να χάσουν εθιμικά δικαιώματα και να παραμεριστούν σ' ένα άλλης μορφής περιθώριο.

Είναι τεράστια η ευθύνη τόσο των αρμόδιων φορέων όσο και των γυναικείων οργανώσεων και κυρίως του τύπου και της τηλεόρασης για την ελλιπή και μονόπλευρη ενημέρωση του λαού.

Παραδείγματα υπάρχουν πολλά και πρέπει να εντοπισθούν. Αρκετές γυναίκες αποκτώντας τον αυτοκαθορισμό τους, προτιμούν το διαζύγιο από ένα νεκρό γάμο. Ε-

πειδή όμως είναι γενικά φτωχές και οι δικαστές κυρίως άνδρες, συνήθως βγαίνουν χαμένες, χωρίς περιουσιακό στοιχείο και πολύ συχνά χωρίς δικαίωμα διατροφής και όταν η ηλικία δεν τους επιτρέπει πια να βρουν δουλειά: Το τίμημα της αξιοπρέπειας. Οι ηλικιωμένες συχνά ζουν εγκαταλειμένες και με ανάπηρα παιδιά και ο σύζυγος κρατά τη σύνταξη, τα επιδόματα και το επίδομα αναπηρίας.

Πολλοί άνδρες υψηλόμισθοι, υποχρεώνουν τη γυναίκα να δαπανά όλο τον μικρό μισθό της για τα παιδιά γιατί αυτή, λένε, είναι υπεύθυνη και οι ίδιοι αποταμιεύουν, έχοντας σε όφελός τους την απλήρωτη δεύτερη βάρδια της συζύγου, στις δουλειές του νοικοκυριού.

Η ενημέρωση και εκκλαίευση της Ισότητας είναι ίσως πιο αναγκαία κι από τους ίδιους τους Νόμους για την Ισότητα.

Συνεπώς θάταν απαραίτητο να αρχίσει εκστρατεία ενημέρωσης στον τύπο, στο Ράδιο, στην Τ.Β. με συχνές εκπομπές - ανοικτά χαρτιά, συνεντεύξεις - ομιλίες - με συμμετοχή των γυναικείων οργανώσεων

και γυναικών προσωπικοτήτων για διάλογο με πλουραλιστική αντίληψη, για να καλυφθεί το χάσμα που έχει ανοίξει.

Σε μια τέτοια προσπάθεια να μετέχει η Γραμματεία Ισότητας που δεν μπορεί να δώσει τη μάχη μόνη, απογυμνωμένη από την πλούσια και μακρόχρονη πείρα του Γυναικείου Κινήματος που φαίνεται όλο και πιο πολύ πόσο αναγκαία και χρήσιμη θα ήταν. Η πείρα των συνδικαλιστριών, η πείρα των φεμινιστριών, όλων όσων έχουν ασχοληθεί και ζυμωθεί μέσα στον ευαίσθητο και δύσκολο γυναικείο χώρο. Η επιστημονική γνώση με την καθημερινή πείρα στους τόπους δουλειάς, με τεκμηρίωση και στατιστικά στοιχεία, είναι απαραίτητη και αναγκαία συνθήκη για να μη γίνει η Ισότητα μπούμερανγκ κατά των γυναικών.

Μια μεγάλη δουλειά οργάνωσης και αναπροσαρμογής - συντονισμένης δράσης και σοβαρής μελέτης, περιμένει το Γυναικείο Κίνημα. Σ' αυτή την κατεύθυνση η σημερινή πρωτοβουλία του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, ως αποτελέσει το ξεκίνημα.

## Βιβλιογραφία

Ευρωπαϊκή Δημογραφική Κοινότητα.  
Η θέση της Ελλάδας.  
Έκδοση ΕΔΗΜ 1988. (Εισήγηση Χ. Συμεωνίδου).  
Le femme agee - federation internationale de associations de personnes agees  
Fiara 1985  
Οδηγός Ασφαλισμένου 1988 (έκδοση ΙΚΑ).  
Γυναίκα και Κοινωνική Ασφάλιση.  
Κέντρο Προγραμματισμού Οικονομικών Ερευνών.  
**Μελέτη** 1982  
**Υπόμνημα** Φασονιστριών - 1988.  
**Εισήγηση** Ζωής Σκύφτη - Μουσακάκη.  
Ασφάλιση κατά το Κοινωνικό Δίκαιο 1987.  
**Εισήγηση** Ζωής Σκύφτη, τριμητάρχης Υπ. Κ. Ασφάλισης.

Ισότητα κατά το Κοινωνικό Δίκαιο 1987.  
Έκθεση προς τον ΟΗΕ της Γεν. Γραμμα. Ισότητας 1986.  
Το πράσινο Πρόγραμμα (Γερμανία 1987)  
Ο ηλικιωμένος στην Κοινότητα  
Ο ηλικιωμένος στη ζωή  
Α' Πανελ. Συνέδριο Ηλικιωμένων 1985  
Αποκόμματα τύπου ΚΕΤΕΜΕ  
Ανοικτό Παράθυρο  
**Προσχέδιο** Νόμου, για εναρμόνιση της Νομοθεσίας  
Ασφα. Οργαν. αρμοδιот. Υπ. Υγείας - Πρόνοιας και Κοιν. Ασφαλίσεων.  
**Ομιλία** κ. Πανταζή, θετικές Δράσεις για την Ελλ. Αγρότσια.  
Ίρις Αυδή-Καλκάνη, η επαγγελματικά εργαζόμε-

νη Ελλην. 1987.  
Μαρ. Καρρά, Προβλήματα εργαζόμενης Γυναίκας 1977  
Δικαιώματα και υποχρεώσεις της Εργαζόμενης Γυναίκας στη μισθωτή-Εργασία-Γεν. Γραμ. Ισοτ. των δύο φύλων 1988  
Les femmes de la chasse aux sorcieres et la politique unesco 1985  
Κοινот. Προϋπολογισμός έτους 1987  
**Περιοδικά**  
Ο αγώνας της Γυναίκας. (τεύχη: Η Κοιν. και Επαγγ. θέση της Γυναίκας. Ντ. Τάκαρη 1978  
Affaires sociales 1985  
Γυναίκες της Ευρώπης  
2 Προγρ. Δράσης 1986-1990  
Το Κοινот. Δίκαιο και Γυναίκες τεύχος 25 κ.λπ.